

ENFLASYON VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: İKTİSADİ OKULLAR PERSPEKTİFİNDEN BİR DEĞERLENDİRME¹

Esra KÜTÜKÇÜ²
Enver GÜNAY³

Öz

Ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişki, iktisat kuramında uzun süredir tartışılmakta ve farklı düşünce okulları tarafından çeşitli teorik çerçevelerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu çalışma, Merkantilist, Fizyokrat, Klasik, Neo-Klasik, Keynesyen ve Monetarist iktisat doktrinlerinin büyüme ve enflasyona yaklaşımlarını karşılaştırmalı olarak ele almakta ve bu iki makroekonomik değişken arasındaki etkileşimi tarihsel ve teorik perspektiflerden incelemektedir. Merkantilist yaklaşım büyümeyi dış ticaret fazlası üzerinden değerlendirirken; Fizyokratlar tarımsal üretim kapasitesi ve devlet müdahalesine vurgu yapmaktadır. Klasik ve Neo-Klasik yaklaşımlar serbest piyasa mekanizmalarını ön plana çıkarırken, Keynesyen ve Monetarist kuramlar sırasıyla toplam talep yönetimi ve para arzı gibi faktörler üzerinden değerlendirme yapmaktadır. Bu çerçevede, farklı teorik yaklaşımların büyüme-enflasyon ilişkisine dair sunduğu çözüm önerileri ve bu önerilerin ekonomik politikalara yansımaları irdelenmektedir. Çalışma, büyüme ile enflasyon arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik iktisadi yaklaşımlar arasındaki temel farklılıkları ortaya koyarak, kuramsal çeşitliliğin politika tasarımına etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon, Ekonomik Büyüme, İktisadi Okullar

Jel Sınıflandırması: E31, O40, B00

THE RELATIONSHIP BETWEEN INFLATION AND ECONOMIC GROWTH: AN EVALUATION FROM THE PERSPECTIVE OF ECONOMIC SCHOOLS OF THOUGHT

Abstract

The relationship between economic growth and inflation has long been a subject of debate in economic theory and has been interpreted through various theoretical frameworks by different schools of thought. This study undertakes a comparative analysis of the approaches adopted by Mercantilist, Physiocratic, Classical, Neo-Classical, Keynesian, and Monetarist economic doctrines toward growth and inflation, examining the interaction between these two macroeconomic variables from both historical and theoretical perspectives. While the Mercantilist approach evaluates growth in terms of trade surpluses, the Physiocrats emphasize agricultural production capacity and state intervention. Classical and Neo-Classical approaches prioritize market mechanisms, whereas Keynesian and Monetarist theories assess the relationship through aggregate demand management and money supply, respectively. Within this framework, the study explores the policy implications and proposed solutions regarding the growth-inflation nexus as offered by different theoretical

¹ Bu çalışma Kütükçü E.'nin (2020) "Teorik ve Ampirik Kanıtlarla Türkiye'de Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² YÖK 100/2000 Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, esra_ktkcu@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7869-2233>.

³ Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat Bölümü, envergunay@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8294-726X>.

Atıf/To Cite: Kütükçü, E. & Günay, E. (2025). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: İktisadi Okullar Perspektifinden Bir Değerlendirme. *Journal of Economics and Research*, 6(1), 38-58.

approaches. By highlighting the fundamental distinctions among economic perspectives in maintaining the balance between growth and inflation, the study aims to analyze the implications of theoretical diversity for policy design.

Keywords: Inflation, Economic Growth, Economic Schools of Thought

Jel Classification: E31, O40, B00

GİRİŞ

Ekonomik büyüme ve enflasyon, iktisat yazınında sıklıkla birlikte ele alınan, ekonomik istikrar ve refah açısından merkezi öneme sahip iki temel makroekonomik göstergedir. Bu iki olgunun niteliği ve aralarındaki ilişki, tarihsel süreç içerisinde farklı iktisadi düşünce okulları tarafından çeşitli kuramsal çerçevelerle açıklanmıştır. Merkantilistlerden başlayarak Fizyokratlar, Klasik ve Neo-Klasik iktisatçılar, Keynesyenler ve Monetaristler gibi birçok düşünce okulu, enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkiye dair özgün yaklaşımlar geliştirmiştir.

Merkantilist düşünce, ekonomik büyümeyi dış ticaret fazlası ve değerli madenlerin ülkeye girişiyle ilişkilendirirken, enflasyonu ise genellikle dış ticaret dengesizlikleri ya da aşırı para arzının bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Fizyokratlar ise ekonomik büyümeyi tarımsal üretime ve doğal düzenin işleyişine bağlamış; enflasyonu ise devlet müdahalesi ve üretim dışı faaliyetlerin yol açtığı bir sapma olarak görmüşlerdir. Klasik iktisat yaklaşımı, büyümeyi serbest piyasa mekanizmalarının doğal bir sonucu olarak kabul ederken, enflasyonu para arzındaki genişleme ile ilişkilendirmiştir. Neo-Klasik iktisat, uzun dönemli büyümeyi sermaye birikimi ve teknolojik gelişmelerle açıklar; enflasyonu ise daha çok geçici, arz ve talep dengesizliklerinden kaynaklanan bir olgu olarak ele alır. Keynesyen iktisatçılar, toplam talep yönlü politikalarla ekonomik büyümeyi desteklemenin mümkün olduğunu savunmuş, enflasyonu ise genellikle arz kısıtları veya talep fazlasının bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Monetarist düşünce ise büyüme-enflasyon ilişkisini doğrudan para arzı üzerinden açıklamakta; enflasyonun kontrolünü ise sıkı para politikalarıyla mümkün görmektedir.

Bu çalışmada, enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin iktisadi düşünce tarihindeki teorik temelleri incelenmektedir. Giriş bölümünde, ilgili kavramların teorik arka planı kısaca tanıtıldıktan sonra; birinci bölümde, farklı iktisadi düşünce okullarının enflasyona yaklaşımı ve bu olgunun ekonomik sistem içerisindeki yeri ele alınacaktır. İkinci bölümde, her bir düşünce okulunun ekonomik büyümeyi nasıl tanımladığı ve bu sürecin dinamiklerini hangi faktörler üzerinden kurduğu tartışılacaktır. Son olarak, dördüncü bölümde, incelenen iktisadi doktrinlerin enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkiye dair yaklaşımları karşılaştırmalı bir analiz çerçevesinde değerlendirilecektir. Böylece, iktisat teorisinde söz konusu iki değişkenin nasıl kavramsallaştırıldığı ve aralarındaki ilişkinin ne şekilde kurulduğu bütüncül bir perspektif ile ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. İKTİSADİ OKULLAR BAKIMINDAN ENFLASYON KAVRAMI

Enflasyon olgusu, iktisadi düşünce tarihinin farklı evrelerinde iktisadi okullar tarafından çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Merkantilizm, Keynesyen İktisat ve Neo-Klasik İktisat gibi bazı yaklaşımlar enflasyonu, ekonomik büyüme süreciyle ilişkilendirilen ancak belirli koşullarda tolere edilebilecek bir unsur olarak değerlendirmiştir. Neo-Klasik iktisatçılar, kısa vadede enflasyonun işsizliği azaltıcı etkiler yaratabileceğini öne sürerken; klasik iktisatçılar, her ne kadar enflasyonu tam istihdam açısından bir tehdit olarak görmemiş olsalar da, bu olguyu açıklamaya yönelik teorik çerçeveler geliştirmişlerdir. Öte yandan,

özellikle Monetarizm gibi daha sonraki liberal iktisadi doktrinler, enflasyonu ekonomik istikrar açısından önlenmesi gereken temel bir sorun olarak ele almış ve para arzına dayalı çeşitli çözüm önerileri geliştirmiştir. Bu çerçevede, enflasyonun iktisadi okullar açısından nasıl tanımlandığı, ne tür sonuçlar doğurduğu ve hangi politika araçlarıyla kontrol altına alınabileceği konusu, teorik çeşitlilik içinde kapsamlı biçimde tartışılmıştır.

1.1. Merkantilist Doktrini

Merkantilist doktrine göre zenginlik, kıymetli madenlerin birikimi ile ölçülmektedir. 15. yüzyılın bu merkantilist düşüncesine göre, para arzındaki artış enflasyona yol açsa da, ekonomik büyümenin sürdürülebilmesi adına para arzının genişletilmesi gerekmektedir. Merkantilistler, para bolluğunun hem bireylerin hem de devletin ekonomik gücünü artırdığına inanmışlardır. Daha da önemlisi, enflasyonun tüccar sınıfının kazançlarını artırıcı bir unsur olarak görülmesi nedeniyle, enflasyon onlar için bir ekonomik sorun teşkil etmemiştir. Ticaretle uğraşan kesimin gelir kaynağı kâr olduğundan ve enflasyon ortamında kârlar arttığından, Merkantilist düşüncede enflasyon olumsuz bir olgu olarak değerlendirilmemiştir (Aydemir ve Güneş, 2006: 141).

Merkantilist iktisatçılar, kıymetli madenlerin ve para bolluğunun ticari sermaye birikimini artıracığını, artan para miktarının sermaye oluşumuna katkı sağlayacağını ve borç verilebilir fonlardaki genişlemenin kredi faiz oranlarını düşüreceğini öne sürmüşlerdir. Bu bağlamda, para arzındaki artışın enflasyona yol açmasını, ekonomik zenginleşmenin doğal bir sonucu olarak görmüşlerdir. Enflasyon, Merkantilistler için öngörülemeyen veya göz ardı edilen bir olgu olmaktan ziyade, ekonomik kalkınma sürecinde kaçınılmaz ve kabul edilmesi gereken bir unsur olarak değerlendirilmiştir (Özdemir, 2010: 43).

Jean Bodin gibi bazı Merkantilist düşünürler, enflasyonu miktar teorisi çerçevesinde ele alarak, sömürgecilik ve dış ticaret yoluyla ülkeye giren para miktarındaki artışın fiyat seviyelerini yükselteceğini kabul etmişlerdir. Öte yandan, Sir William Petty gibi daha liberal Merkantilistler, fiyat artışlarını gözlemlemiş olsalar da, faiz oranlarındaki düşüşün yalnızca para arzındaki artışa bağlı olduğunu savunarak, ulusal zenginleşme açısından enflasyonun tolere edilebilir olduğunu ileri sürmüşlerdir (Eren, 2023: 55).

Merkantilizm, servet artışını altın ve gümüş gibi kıymetli madenlerin birikimiyle ilişkilendirdiği için, ticareti en verimli ekonomik faaliyet olarak görmüş ve bu doğrultuda öne çıkarmıştır. Sanayi ve tarım ise doğrudan altın ve gümüş üretimine katkıda bulunmadığından, Merkantilist düşüncede daha az önemli ve kısır ekonomik faaliyetler olarak değerlendirilmiştir. Enflasyonist bir ortam, ticaretle uğraşan tüccar sınıfını zenginleştirirken, bu durum monarşilere karşı duran ve tarımla uğraşan soyluların ekonomik gücünü zayıflatmıştır. Bu nedenle, Merkantilistler politik açıdan da enflasyonu destekleyici bir tutum sergilemişlerdir (Braudel, 1970).

1.2. Fizyokrasi Doktrini

Fizyokratik doktrine göre zenginlik, reel ürün artışının bir sonucudur. 18. yüzyılda gelişen bu liberal düşünce sistemine göre, ekonomik büyüme yalnızca parasal genişlemeyle sağlanamaz; sürdürülebilir büyüme ancak reel üretim artışıyla mümkün olabilmektedir. Merkantilistler ulusal zenginliğin temel kaynağı olarak değerli madenleri görmekte ve ticaret ile sömürgeciliğe büyük önem vermekteyken, fizyokratlar ekonomik üretkenliğin temel kaynağının tarım sektörü olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu doğrultuda, net hasıla yaratan ve reel çıktı sağlayan tek sektörün tarım olduğunu savunarak, tarımın desteklenmesi gerektiğini

öne sürmüş ve parasal genişlemeye dayalı büyüme anlayışını reddetmişlerdir (Günay vd., 2018: 45).

Fizyokratlar, ekonomik kalkınma sürecinde tasarrufların sermaye birikimi açısından önemli olduğunu ve paranın sermaye birikimi için gerekli bir araç niteliği taşıdığını kabul etmekle birlikte, enflasyonu olumlu bir gelişme olarak görmemişlerdir. Onlara göre, parasal genişleme bir yana, tasarrufları dahi ekonomik açıdan faydalı bir faaliyet olarak değerlendirmemişlerdir. Fizyokratlar, elde tutulan para ya da kıymetli maden birikiminin fiziksel üretim artışına doğrudan katkı sağlamayacağını savunmuş, parasal büyümenin doğal fiyat mekanizmasını bozacağını ve bu nedenle enflasyonun ekonomik açıdan olumsuz bir süreç olduğunu ileri sürmüşlerdir (Kaymak, 2005: 6).

Fizyokratik düşüncede enflasyon, doğal düzen içinde kendiliğinden ortaya çıkması beklenen bir olgu olmamıştır. Bu doktrine göre, piyasada doğal fiyat mekanizması serbestçe işleyecek olup, parasal genişleme yalnızca doğal fiyatı bozarak piyasa fiyatlarını yapay şekilde yükseltecektir. Böyle bir enflasyonist ortamın reel üretim üzerinde herhangi bir olumlu etkisi olmayacağı düşünülmektedir. Fizyokratlar enflasyonu, para arzındaki genişlemenin yarattığı bir bozulma olarak değerlendirmiş ve piyasa fiyatlarının doğal fiyattan uzaklaşması gibi olumsuz ekonomik sonuçlar doğurduğunu savunmuşlardır (Zünbül, 2002: 8).

1.3. Klasik Doktrini

Klasik iktisatçılar, ekonomik sistemin kendiliğinden dengeye ulaşacağına inanan bir yaklaşımı benimsemişlerdir. Bu bağlamda, Say Yasası, faiz teorisi ve esnek ücret mekanizmasına dayanan klasik iktisadi düşünce, piyasa dinamiklerinin kendi işleyişi doğrultusunda ekonominin tam istihdam dengesine ulaşacağını öne sürmüştür. Say Yasası'na göre, her arz kendi talebini yaratmakta ve dolayısıyla piyasada genel bir mal fazlası veya eksikliği oluşmamaktadır. Klasik düşünceye göre, iş gücü piyasasında da benzer bir mekanizma geçerlidir; ücretlerin esnek olması nedeniyle işsizlik kalıcı bir sorun teşkil etmez, çünkü ücretler düşerek iş gücü arz ve talebini dengeye getirebilmektedir. Aynı şekilde, faiz oranları da tasarruf ve yatırımları dengeleyecek şekilde belirlenmektedir. Bu çerçevede, klasik iktisatçılar tam istihdam şartları altında ekonominin kendiliğinden dengeye geleceğini varsaydıkları için, enflasyon gibi bir olumsuzluk ortaya çıksa dahi piyasanın görünmez el mekanizması aracılığıyla bu durumu düzelteceğini savunmuşlardır. Dolayısıyla klasik doktrinde enflasyon, müdahale gerektiren bir sorun olarak görülmemiştir. Ancak klasik iktisatçılar, tam istihdam varsayımının öngörmediği durumlar karşısında enflasyon olgusunu anlamaya çalışmışlar ve bu durumu parasal bir sorun olarak ele almışlardır. Enflasyonun nedenlerini açıklamak adına paranın miktar teorisini benimsemişlerdir (Büyükakın, 1995: 24).

Klasik iktisatçılara göre, para yalnızca bir değişim aracı olup, reel üretim üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamaktadır. Paranın temel işlevi, mal ve hizmetlerin mübadelesini kolaylaştırmaktır. Bu çerçevede, para arzındaki artış doğrudan fiyat seviyeleri üzerinde etkili olmakta ve ekonominin nominal değişkenlerinde değişiklik yaratmaktadır. Klasik miktar teorisi çerçevesinde enflasyon, “ $M.V = P.T$ ” denklemi ile açıklanmaktadır. Burada ‘M’ dolaşımdaki para miktarını, ‘V’ paranın dolaşım hızını, ‘P’ fiyatlar genel düzeyini ve ‘T’ ise toplam işlem hacmini ifade etmektedir. Aynı zamanda toplam gelir ile ilişkilendirilerek “ $M.V = P.Y$ ” formuna dönüştürülmüştür. Bu denklemde ‘Y’, tam istihdam seviyesinde milli gelir düzeyini ifade etmektedir. Klasik iktisatçılar, ekonominin her zaman tam istihdam seviyesinde faaliyet gösterdiğini ve dolayısıyla ‘Y’nin sabit olduğunu öne sürmüşlerdir. Ayrıca, paranın yalnızca bir değişim aracı olduğu kabul edildiğinden, paranın dolaşım

hızının (V) da değişmez olduğu varsayılmıştır. Bu durumda, denklemde yalnızca M-(para arzı) ve P-(fiyatlar genel düzeyi) değişkenleri arasında doğrudan bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna göre, para arzındaki (M) herhangi bir artış, doğrudan fiyatlar genel seviyesinin (P) yükselmesine, dolayısıyla enflasyona yol açmaktadır (Günsel, 1999: 65).

Klasik iktisatçılar, enflasyonun doğrudan para arzındaki genişlemeden kaynaklandığını savunmuşlar ve bu bağlamda enflasyonu parasal bir olgu olarak değerlendirmişlerdir. Serbest piyasanın kendi iç dinamikleri ile dengeye ulaşacağına inandıkları için devlet müdahalesine sıcak bakmamışlardır. Ancak, bazı klasik iktisatçılar, para arzındaki kontrolsüz genişlemenin fiyat istikrarsızlığına yol açabileceğini öne sürerek parasal istikrarın önemini vurgulamışlardır. Özellikle David Ricardo, sağlam para politikasını savunmuş ve para arzının sıkı bir şekilde kontrol edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ricardo, para arzındaki aşırı genişlemenin enflasyona yol açarak ekonomik istikrarı bozacağını düşündüğünden, devletin bu konuda sorumlu bir politika izlemesi gerektiğini belirtmiştir (Büyükakın, 1995: 24).

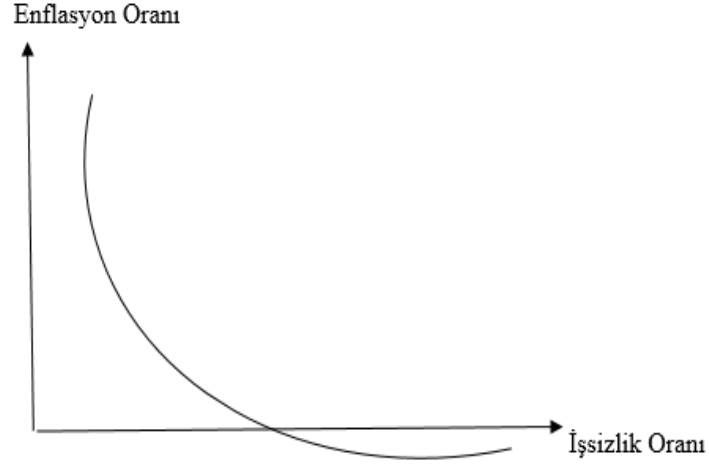
Sonuç olarak, klasik iktisatçılar enflasyonu piyasa mekanizmasının doğal bir sonucu olarak değerlendirmişler ve görünmez el mekanizmasının zamanla bu sorunu çözeceğini savunmuşlardır. Ancak, enflasyonun kalıcı hale gelmesi durumunda parasal istikrarın korunması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu nedenle, klasik iktisatçılar arasında parasal genişlemeye yönelik yaklaşımlar farklılık gösterse de, genel olarak enflasyonun temel kaynağının para arzındaki artış olduğu yönünde fikir birliği bulunmaktadır.

1.4. Neo-Klasik Doktrini

Neo-Klasik iktisatçılar enflasyonu, Phillips Eğrisi ve IS-LM analizi çerçevesinde ele almakla birlikte, enflasyon konusundaki temel yaklaşımlarını ağırlıklı olarak Phillips Eğrisi üzerinden şekillendirmişlerdir. Phillips Eğrisi analiz edildiğinde, işsizliği azaltmaya yönelik bir politika izlendiğinde enflasyonun kaçınılmaz olduğu, dolayısıyla belirli bir ölçüde enflasyonun kabul edilebilir bir maliyet olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

Alban W.H. Phillips, işsizlik oranı ile ücret değişim oranı arasındaki ilişkiyi inceleyerek, iş gücü piyasasında arz ve talep dengesinin ücretler üzerindeki etkisini açıklamıştır. Phillips'e göre, bir mal veya hizmete yönelik talep, arzın üzerinde olduğunda fiyatların yükselmesi beklenirken, talebin düşük olduğu durumlarda fiyatlar gerilemektedir. Benzer bir mekanizmanın iş gücü piyasasında da geçerli olduğu öne sürülmektedir. İş gücü talebinin yüksek ve işsizliğin düşük olduğu dönemlerde, firmaların en nitelikli işçileri bünyelerine katabilmek için mevcut ücret seviyelerinin üzerinde teklifler sunma eğiliminde olacağı, dolayısıyla ücretlerin hızla artacağı belirtilmektedir. Buna karşılık, iş gücü talebinin düşük ve işsizliğin yüksek olduğu durumlarda, işçilerin daha düşük ücretlerle çalışmaya direnç göstereceği ve dolayısıyla ücretlerdeki düşüşün daha yavaş gerçekleşeceği ifade edilmektedir. Phillips, bu ilişkinin doğrusal olmayabileceğini, işsizlik ve ücret değişim oranı arasındaki bağlantının farklı ekonomik koşullara bağlı olarak değişkenlik gösterebileceğini savunmuştur (Akkuş, 2012: 105).

Phillips'in çalışmasının yayımlanmasından iki yıl sonra, Paul Samuelson ve Robert Solow, Phillips Eğrisi'ni geliştirerek enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi daha belirgin bir şekilde ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda, Phillips'in parasal ücretler ile işsizlik oranı arasındaki bağlantıyı açıklayan modelini, enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasındaki ilişkiyi gösterecek şekilde dönüştürmüşlerdir. Samuelson ve Solow'a göre, ortalama fiyat seviyesi işsizlik oranı düşük olduğunda yükselirken, işsizlik oranı arttığında fiyat seviyesinin düşmesi beklenmektedir (Büyükakın, 2008: 139).

Şekil 1: Phillips Eğrisi

Kaynak: (Saraç, 2009: 35).

Neo-Klasik iktisatçılar açısından Phillips Eğrisi, işsizlik ile enflasyon arasında bir ödünleşim (trade-off) ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, işsizliği azaltmaya yönelik politikalar enflasyonun yükselmesine yol açarken, enflasyonu kontrol altına almaya yönelik politikalar işsizliğin artmasına sebep olabilmektedir. Bu durum, Neo-Klasik düşüncenin bir ölçüde Keynesyen yaklaşımla örtüştüğünü de göstermektedir. Sonuç olarak, Neo-Klasik iktisatçılara göre işsizliği önlemeyi amaçlayan bir ekonomik politika belirli bir enflasyon oranını göze almayı gerektirirken, enflasyonla mücadele eden politikalar ise işsizlik oranında artışa yol açabilmektedir.

1.5. Keynesyen Doktrini

Keynes, Klasik iktisatçılar tarafından savunulan Say Yasası, faiz teorisi ve esnek ücret mekanizmasına dayalı olarak ekonominin kendiliğinden tam istihdam dengesine ulaşacağı varsayımını reddetmiş ve eksik istihdam tezini öne sürmüştür. Keynes'e göre, ekonomiler genellikle eksik istihdam koşulları altında faaliyet göstermekte olup, bu durumda devletin talebi destekleyici politikalar uygulaması enflasyona yol açmamaktadır. Keynes'in görüşüne göre enflasyon, yalnızca aşırı istihdam koşullarında ortaya çıkmaktadır. Eksik istihdam ortamında ise para politikası veya maliye politikası yoluyla para arzının artırılması, fiyatlar genel düzeyinden ziyade istihdamı ve toplam hasılayı artırıcı bir etki doğuracaktır. Keynes'e göre enflasyon, para arzındaki değişimlerden çok istihdam seviyesi ile ilişkilidir. Bu bağlamda, aktivist ekonomik politikalar aracılığıyla para arzı artırılrsa dahi, fiyatlar genel düzeyinde belirgin bir yükseliş ancak ekonomi tam istihdam seviyesine yaklaştığında ortaya çıkacaktır. Keynes, işsizliği ciddi bir ekonomik problem olarak değerlendirmiş ve enflasyonu işsizliğe kıyasla daha az maliyetli bir sorun olarak görmüştür (Haslinger, 1987: 161-185).

Keynes'in yaklaşımına göre, paranın kullanımının çeşitli ekonomik sonuçları bulunmaktadır, çünkü para nötr değildir. Para arzındaki artış, faiz oranlarının düşmesine, düşük faiz oranları yatırım harcamalarının artmasına, artan yatırımlar toplam gelirin yükselmesine, gelir artışı ise istihdam düzeyinin iyileşmesine ve gelir dağılımının daha adil bir yapıya kavuşmasına katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede, tam istihdam seviyesine yaklaşırken ortaya çıkabilecek enflasyon, ekonomik büyüme ve sosyal refah artışı adına tolere edilebilir bir gelişme olarak değerlendirilmektedir (Branson, 1995: 355-357).

1.6. Yeni Sağ-Monetarist Doktrini

Yeni sağ, Keynesçi sosyal devlet anlayışına yönelik eleştirileri kapsamlı bir çerçevede ele alan ve serbest piyasa ekonomisini savunan düşünce akımlarını bir araya getiren genel bir kavram olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede, Avusturya Okulu, Chicago Okulu ve Virginia Okulu gibi farklı düşünce ekollerinin yaklaşımları yeni sağ içerisinde değerlendirilmektedir. Ancak, yeni sağ iktisadi düşünce içinde enflasyon konusu özellikle Chicago Okulu'nun önemli temsilcilerinden biri olan Milton Friedman tarafından ön plana çıkarılmıştır. Friedman, Keynesyen iktisat politikalarına karşı yürüttüğü etkili eleştiriler ile bu alandaki tartışmalara önemli katkılarda bulunmuş ve yeni sağın enflasyona ilişkin görüşlerini Monetarist perspektiften ele almıştır (Ölmezogulları, 1999: 119).

Milton Friedman, paranın ekonomik süreçlerdeki rolüne vurgu yaparak klasik miktar teorisini geliştirmiş ve çağdaş miktar kuramı çerçevesinde enflasyonu açıklamaya çalışmıştır. Friedman'a göre para arzındaki artış, kısa vadede ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler yaratsa da uzun vadede bu etkinin giderek azalacağını ve sadece nominal değişkenler üzerinde etkili olacağını öne sürmüştür. Bu bağlamda, Friedman ne Klasik iktisatçılar gibi parayı tamamen nötr ve etkisiz bir değişken olarak görmüş ne de Keynesyen yaklaşım gibi genişletici para politikalarına aşırı anlam yüklemiştir. Monetarist bakış açısına göre, kısa vadede para arzındaki artışın ekonomik büyümeyi teşvik ettiği ve üretimi artırarak reel bir canlanma sağladığı kabul edilmekle birlikte, uzun vadede genişlemeci para politikalarının yalnızca fiyatlar genel düzeyini artırarak enflasyona yol açacağı savunulmaktadır.

Friedman, para politikasının ekonomik istikrarı destekleyecek şekilde kullanılması gerektiğini vurgulamış ve maliye politikasının bir alternatifi olarak değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Friedman'a göre, genişletici para politikaları ekonomik büyümeye katkı sağlarken aynı zamanda enflasyonu tetikleyebilmekte, daraltıcı para politikaları ise ekonomik durgunluğa yol açabilmektedir. Bu nedenle Friedman, devletin para arzını keyfi bir şekilde artırmasının ekonomik istikrarsızlığa neden olacağını ve enflasyonun temel kaynağının kontrolsüz para arzı artışı olduğunu öne sürmüştür. Bu doğrultuda, devletin para arzını her yıl üretim artış hızına paralel olarak belirli bir oranda artırması gerektiğini savunarak fiyat istikrarının sağlanmasını temel bir politika önceliği olarak görmüştür (Aktan, 2010: 169-171).

2. ANA AKIM İKTİSADİ OKULLAR BAKIMINDAN BÜYÜMENİN AÇIKLANMASI

Ekonomik büyüme, makroekonominin temel konularından biri olarak iktisat literatüründe geniş biçimde ele alınmaktadır. Büyümenin kaynakları, sürdürülebilirliği ve devletin bu süreçteki rolü üzerine iktisadi düşünce okulları farklı yaklaşımlar geliştirmiştir. Her bir iktisadi doktrin, kendi paradigması çerçevesinde özgün büyüme modelleri ortaya koymuş; bu durum, iktisat politikası önerilerinin de çeşitlenmesine neden olmuştur. Zamanla, reel sektör odaklı büyüme teorilerinin yerini finansal yapıyı merkezine alan yaklaşımların aldığı gözlemlenmektedir. Günümüzde, ekonomik büyüme tartışmaları daha çok finansal gelişme ekseninde şekillenmekte; bu da kamu politikalarında finans sistemine yönelik yeni uygulamaların gündeme gelmesini beraberinde getirmektedir. Klasik büyüme teorilerinden modern teorilere uzanan süreçte, reel sektörün genel ekonomik büyümenin temel dinamiği olduğu genel kabul görmeye devam etse de, finansal büyüme ile reel büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunduğu dair görüşler giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır.

2.1. Merkantilist Büyüme

Merkantilizm, ekonomik büyümeyi ülkedeki kıymetli maden birikimiyle ilişkilendiren ve parayı büyümenin temel belirleyeni olarak gören bir doktrindir. Bu yaklaşıma göre büyüme parasal bir süreçtir ve temel dinamiği değerli madenlerin, özellikle altın ve gümüşün artışıdır. Merkantilist anlayışta devlet, müdahaleci, korumacı ve sömürgeci politikalarla ekonomik büyümeyi yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Devletin kontrolündeki kamu ekonomisi ile tüccarın öncülüğündeki özel sektör arasında karşılıklı bir iş birliği öngörülmekte; bu birliktelik, büyümeyi destekleyen bir yapı olarak görülmektedir.

Merkantilist büyüme stratejisinde temel hedef, kıymetli maden biçimindeki servetin artırılmasıdır. Eğer bir ülke, bu madenlere sahip değilse, dış ticaret yoluyla bu varlıkların ülkeye kazandırılması gerektiği savunulmuştur. Bu nedenle ithalat sınırlandırılmış, ihracat ise özellikle mamul ürünler üzerinden teşvik edilmiştir. Hammadde ihracatı yasaklanırken, sanayi ürünlerinin dış pazarlara açılması desteklenmiştir. Bu politikalar, dış ticaret fazlası yoluyla ülkenin altın ve gümüş rezervlerini artırmayı amaçlamıştır (Aydemir ve Güneş, 2006: 152).

Merkantilist düşünürler, devletin ekonomik faaliyetlere doğrudan müdahalesini savunmuşlardır. Devletin, ihracat hacmini artırmak adına sanayi sektörünü düzenlemesi, gerektiğinde yeni sanayi tesisleri kurması ve üretim sürecini sıkı biçimde denetlemesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, sanayi mallarının kalitesini denetlemek ve ortak ölçü-tartı birimlerini yaygınlaştırmak da devletin görevleri arasında sayılmıştır.

Merkantilist dönemde dış piyasaların genişletilmesi hem yeni pazarların elde edilmesi hem de sömürgeci yayılmanın bir gerekçesi olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Batı Avrupa ülkeleri, 15. yüzyıldan itibaren dünya genelinde kolonyal genişlemeye yönelmiş; koloniler hem ucuz hammadde ve emek kaynağı hem de sanayi ürünleri için pazar haline getirilmiştir (Doğangün Yasa, 2017: 183).

2.2. Fیزیokrasi Büyüme

Fیزیokrasi, ekonomik büyümeyi parasal genişleme ile değil, fiziki ürün artışıyla tanımlayan bir iktisadi doktrindir. Bu anlayışa göre büyüme, kıymetli maden birikimiyle değil, reel mal ve hizmet üretiminin artışıyla mümkündür. Fیزیokratlara göre gerçek ekonomik büyüme yalnızca tarımsal üretimden sağlanabilir; çünkü tarım, net hasıla bırakan tek üretken faaliyettir. Buna karşılık sanayi, sadece ürünün şeklini değiştirirken; ticaret ise ürünün yerini değiştirir ve her ikisi de yeni bir fiziki ürün artışı yaratmadığı için “kısır” kabul edilmiştir (Ülgen, 2000: 89).

Tarım merkezli bu yaklaşım, Fیزیokrasiyi doğrudan tarımsal tabana dayalı bir büyüme stratejisi geliştirmeye yönelmiştir. Ancak Fیزیokratların önerdiği büyüme modeli, merkantilist sistemin aksine müdahaleci değil; liberal niteliktedir. Fیزیokrasi, doğal düzenin içinde işleyen serbest piyasa mekanizmasını savunmaktadır. Bu nedenle tarımsal üretimin gelişimi için özel mülkiyet, girişim özgürlüğü ve serbest rekabetin sağlanması gerektiğini söylemektedirler. Devlet, iktisadi yaşama doğrudan müdahalede bulunmamalı; bunun yerine doğal düzenin işlemesine izin vermelidir. Bu yaklaşım, “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” anlayışıyla özetlenmiştir (Günay vd., 2018: 57).

Fیزیokratlar, liberalizmin temellerini atan düşünürler arasında yer almakta olup, devlet müdahalesinin olmadığı bir ekonomik sistemin savunuculuğunu yapmışlardır. Onlara göre dünyada ilahi bir doğal düzen vardır ve insanlar bu düzene akıl ve vicdanlarıyla yönelmelidir. Bu nedenle ekonomik faaliyetin serbest bırakılması, doğayla uyumlu bir ekonomik düzenin kurulmasını sağlayacaktır (Ülgen, 2000: 89).

Tarımın, net hasıla üretme kapasitesi nedeniyle tek üretken sektör olarak tanımlanması, Fizyokratların doğaya duyduğu derin hayranlığın da bir yansımasıdır. Doğurganlık yalnızca tarıma atfedilmiş; sanayi ve ticaret ise bu doğurganlıktan yoksun sayılarak doğal düzenin dışında bırakılmıştır. Bu çerçevede sanayi ve ticaretin gelişimi dahi tarıma bağımlı görülmüş, bu sektörlerin hammaddelerini doğrudan tarımdan temin ettiği kabul edilmiştir. Fizyokratlara göre devletin piyasaya müdahalesi, doğal düzenin işleyişine zarar vermektedir (Günay vd., 2018: 59).

2.3. Klasik Büyüme

Klasik iktisadi düşüncede ekonomik büyüme, sermaye birikimi, makineleşme ve iş bölümüne bağlı olarak açıklanmıştır. Bu çerçevede büyümenin temel kaynağı, tasarruflara dayalı yatırımlar yoluyla oluşan sermaye birikimi olarak kabul edilmektedir. Gelir düzeyindeki artış, tasarrufların yükselmesine neden olmakta; bu tasarruflar ise yatırım amacıyla sermaye birikimine dönüşmektedir. Tam rekabet koşulları altında sermaye etkin biçimde kullanılarak maliyetlerin düşmesine ve kârlılığın artmasına olanak sağladığı düşünülmektedir. Bu sürecin doğal bir sonucu olarak da sermaye birikimi hızlanmakta ve ekonomik büyüme gerçekleşmektedir (Özel, 2012: 64).

Her ne kadar klasik iktisadın temelleri Adam Smith'e dayandırılrsa da, klasik büyüme modelinin sistematik biçimde David Ricardo tarafından geliştirildiği kabul görmektedir. Ricardo, klasik düşünürler arasındaki görüş farklılıklarını birleştirerek bütüncül bir büyüme yaklaşımı savunmuştur. Bu sebeple Ricardo'nun büyüme modeli, klasik iktisadın temel çerçevesini oluşturan düşünsel bir sentez niteliğindedir (Hiç, 1988: 2).

Ricardo'nun büyüme analizinde, üretim sürecinden çok üretim faktörleri arasında gelirin nasıl bölüştüğü konusu ön planda olmuştur. Üretimin üç temel faktörü olan girişimci-sermayedar, toprak sahibi ve emek sahibi arasındaki gelir paylaşımı, Ricardo'nun analizinin merkezinde yer almaktadır. Ricardo'ya göre zamanla bu gelir gruplarının payları değişim gösterir: Kâr oranları düşerken rantın payı artar, ücretlerin payı ise kişi başına sabit kalmasına rağmen toplam gelir içindeki payı artar. Bu durumun temel nedeni, nüfus artışıdır (Özsağır, 2008: 340-341).

Ricardo'nun ekonomik büyüme modeli, süreci iki temel aşamada ele almaktadır: büyüme dönemi ve durgunluk evresidir. İlk aşamada, yüksek kâr oranları sermaye birikimini ve yatırımları teşvik etmekte; bu durum, üretim kapasitesinin genişlemesine ve emek talebinin artmasına yol açmaktadır. Reel ücretlerdeki artış, Malthus'un nüfus yasası çerçevesinde nüfus artışını beraberinde getirmektedir. Artan nüfus, gıda talebini yükselterek tarımsal üretimin genişlemesini gerekli kılmaktadır. Ancak verimli toprakların sınırlı oluşu, daha az verimli arazilerin üretime dâhil edilmesini zorunlu hale getirmektedir. Bu süreç, tarımsal üretim maliyetlerinin artmasına ve toprak rantlarının yükselmesine neden olmaktadır. Uzun vadede, emek ve sermayenin azalan marjinal verim kanununa tabi olması sonucu kâr oranları düşmekte ve yatırım eğilimi zayıflamaktadır. Böylece, ekonomik sistem durağan bir yapıya evrilmekte; büyüme süreci yerini durgunluğa bırakmaktadır. Bu dönemde yatırımlar, yalnızca mevcut sermaye stokunun yenilenmesi amacıyla gerçekleştirilmektedir. Ücretler asgari geçim düzeyine gerilemekte ve nüfus artışı yerini azalma eğilimine bırakmaktadır (Bilen, 2010: 10).

2.4. Neoklasik Büyüme

Neo-Klasik iktisadi düşüncenin temelini oluşturan Solow büyüme modeli, ekonomik büyümenin kaynaklarını açıklamada önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır. Solow (1956) ve Swan (1956) tarafından geliştirilen bu model, Neo-Klasik toplam üretim fonksiyonu temelinde şekillenmiştir. Modelin başlıca amacı, ülkeler arasındaki kalkınma farklılıklarının nedenlerini ortaya koymaktır. Bu bağlamda, azalan verimler yasasına ve ölçeğe göre sabit getiri varsayımına dayalı bir üretim fonksiyonu kullanılarak büyümenin kaynakları emek, fizikî sermaye ve beşerî sermaye olarak belirlenmiştir. Bu girdiler arasında doğrusal ve pozitif bir ikame ilişkisinin var olduğu varsayılmaktadır.

Neo-Klasik modelin önemli bir sınırlılığı ise teknolojik gelişmeyi dışsal bir unsur olarak değerlendirmesidir. Bu yaklaşım, modelin eleştirilmesine neden olmuş ve çağdaş büyüme teorileriyle birlikte teknolojinin içsel bir unsur olarak analize dâhil edilmesi gerekliliği gündeme gelmiştir.

Neo-Klasik teorinin temel argümanları çerçevesinde finans sistemi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelendiğinde, piyasa mekanizmasının etkinliğine vurgu yapılmaktadır. Teoriye göre, ekonomik birimlerin fayda maksimizasyonu ve rasyonel davranışları sonucunda piyasalarda etkin bir denge sağlanmakta; bu çerçevede finansal piyasalar da dâhil olmak üzere tüm piyasalar, bilgi toplama ve dağıtma işlevini fiyat mekanizması aracılığıyla yerine getirmektedir. Bu etkinlik, bilginin toplama ve dağıtım maliyetlerinin olmadığı varsayımına dayanmaktadır. Bilginin fiyatlar vasıtasıyla hızlı biçimde yayılması, piyasada oluşabilecek dengesizliklerin hızla giderilmesini ve kaynak tahsisinin etkin biçimde gerçekleştirilmesini mümkün kılmaktadır. Bu süreç aynı zamanda ekonomik birimlerin beklentilerinde homojenleşmeye yol açmaktadır. Bu bağlamda, finansal piyasaların söz konusu özellikleri, reel ve finansal varlıkların getirilerini eşitleyerek piyasa etkinliğini sağlamaktadır (Erdem ve Dumrul, 2014: 54-57).

Neo-Klasik teorinin bu yaklaşımı, daha sonra finansal serbestleşme politikaları başlığı altında somutlaşmıştır. Bu politikaların başlıcaları arasında; faiz oranlarının serbest bırakılması, kredi tavanlarının kaldırılması, bankaların merkez bankasında tutmak zorunda oldukları munzam karşılık oranlarının düşürülmesi ya da kaldırılması, bankacılık sektörünün yerli ve yabancı aktörlere açılması ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi yer almaktadır. Bu tür düzenlemeler genel olarak "finansal serbestleşme politikaları" olarak adlandırılmaktadır.

Finansal serbestleşmeyi savunan Neo-Klasik doktrinler, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi kısıtlayan temel unsurun yatırım eksikliği değil, tasarruf eksikliği olduğunu ileri sürmektedir. Bu doğrultuda önerilen politikalar, tasarruf düzeyini artırmaya yönelik yapısal önlemleri içermektedir. Neo-Klasik görüşe göre, gelişmekte olan ülkelerde uygulanan faiz politikaları sonucunda bankalarda tutulan mevduatın getirisi enflasyonun gerisinde kalmakta ve bu durum bireyleri tasarruflarını finansal sistem dışındaki varlıklara, örneğin altın, döviz ya da gayrimenkul gibi alanlara yönlendirmeye teşvik etmektedir. Bu süreçte finansal baskı politikalarının kaynakların etkin kullanımını engellediği ileri sürülmektedir.

Bu çerçevede, finansal serbestleşme yanlıları, bankacılık sektörünün etkinliğinin artırılmasının gerekliliğine vurgu yapmakta; reel faiz oranlarının pozitif seviyelere yükseltilmesi yoluyla tasarrufların daha verimli kullanılabilecek alanlara, özellikle de bankacılık sektörü aracılığıyla yönlendirilmesini önermektedir. Finansal kaynakların bankacılık sistemi aracılığıyla etkin yatırım alanlarına kanalize edilmesi, yatırımcıların kullanımına sunulan fon miktarını artırmakta ve bu yolla ekonomik büyüme sürecine olumlu katkı sağlamaktadır. (Günay, 2020: 242).

2.5. Keynesyen Büyüme

Keynes, ekonomik büyüme üzerinde daha az durmuş ve bunun yerine eksik istihdamla karşı karşıya olan ekonomilerin tam istihdama ulaşabilmesi için uygulanması gereken politikaları incelemiştir. Keynes'e göre, ekonomiler genellikle tam istihdamda değil, sürekli olarak eksik istihdamda bulunmaktadır. Yalnızca belirli koşullar altında tam istihdam gerçekleşebilir. Keynes, eksik istihdamın nedeni olarak, ücretler ve fiyatlar üzerindeki esneklik eksikliğini ileri sürmekte; bu durumun piyasaların temizlenmesi önünde engel teşkil ettiğini savunmuştur. Bu bağlamda, esnek olmayan fiyatlar ve ücretlerin bulunduğu piyasalarda faiz oranlarının da esnek olmayacağını, dolayısıyla tam istihdam dengesinin yalnızca devlet müdahalesi ile sağlanabileceğini öne sürmüştür.

Keynes, eksik istihdamın sürekli olduğu bir ekonomik ortamda büyümenin kendiliğinden gerçekleşemeyeceğini ve devletin büyümeyi desteklemek amacıyla aktif politikalar uygulaması gerektiğini savunmuştur. Bu doğrultuda, genişletici para ve maliye politikaları ile devletin ekonomik büyümeyi desteklemesi gerektiğini belirtmiştir. Keynesyen iktisatta devletin büyümeye olan sorumluluğu, ancak tam istihdam düzeyine kadar geçerlidir. Ekonominin büyümesi için tasarruflar ve harcamalar arasında denge sağlanması gerektiği vurgulanmış, bu dengenin sağlanması için para ve maliye politikalarına başvurulması gerektiği ifade edilmiştir.

Keynesyen yaklaşımda, tasarruflar genellikle ihtiyat, işlem ve spekülasyon motivasyonlarına dayalı olarak gelirden harcanmayan kısmı oluşturur. Bu tasarruflar, maliye ve para politikaları aracılığıyla piyasada ilave talep yaratılmasına olanak tanınmaktadır. Keynes, devletin maliye ve para politikalarını kullanarak, tasarruf açığını kapatabileceğini ve bu sayede büyüme hızının artırılacağını belirtmiştir. Bu çerçevede, eksik istihdam nedeniyle fiyatlar genel seviyesinde bir artış beklenmeden ekonomik faaliyet çarpanı üzerinden büyüme teşvik edilmektedir (Kar, 2001: 84-85; Kar ve Taş, 2004: 161).

Ancak Keynesyen büyüme modeli, zamanla ortaya çıkan yeni ekonomik gelişmeleri açıklamakta yetersiz kalmış; bu teorik boşluk, Keynes'in takipçileri tarafından geliştirilen yeni büyüme modelleriyle giderilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, Harrod-Domar Büyüme Modeli, Keynes sonrası dönemde ortaya çıkan ve Keynesyen yaklaşımı temel alan önemli teorik katkılardan biri olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu model, Keynes'in göz ardı ettiği yatırımların üretim kapasitesi üzerindeki etkilerini analiz etmekte; ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği için tasarruf ve yatırım arasındaki dengenin sağlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, Harrod modelinin ilk versiyonlarında finansal sistemin dinamikleri yeterince dikkate alınmamaktadır. Keynes, gelişmiş bankacılık sistemine sahip kapitalist ekonomilerde para arzını artırma kapasitesinin güçlendiğine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, bankacılık sistemi; artan yatırım talebi karşısında kısa vadeli fon ihtiyacını karşılama işleviyle önemli bir rol üstlenmektedir. Ayrıca, ekonomide âtıl durumda bulunan kaynakların mobilize edilmesinde de bankacılık sisteminin temel bir aracı olduğu ifade edilebilmektedir.

Keynes'e göre, para arzı, finansal sistemin gelişimi ile doğrudan ilişki içerisindedir. Finansal sistemin etkinliğini artırmak amacıyla kamu müdahalesine gerek duyulabilir ve bu müdahale fiyat istikrarını sağlamak için gerekmektedir. Bu doğrultuda, merkez bankası tarafından belirlenen faiz oranları, finansal sistemin yönlendirilmesinde önemli bir araç olmuştur. Keynesyen iktisatta faiz oranlarının düşük tutulması önerisinin bir diğer gerekçesi, faiz oranlarının tasarrufları değil, yatırımları daha fazla etkilemesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, II. Dünya Savaşı sonrasında pek çok gelişmiş ülke ve gelişmekte olan ülkede, finansal baskı politikaları ve düşük faiz oranları ile yatırımlar teşvik edilmiştir. Negatif reel

faiz oranlarının bile tercih edildiği bu dönemde, finansal baskı politikaları yaygın bir şekilde uygulanmıştır (Erdem ve Dumrul, 2014: 49-53).

Finansal baskı, finans sistemi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklayan önemli bir kavramdır. Bu politikaları savunan Keynesyen görüş, düşük faiz oranları ile yatırımların teşvik edilmesini öngörmektedir. Finansal baskı, kredi sınırlamaları, bankacılık sektöründe katı düzenlemeler, döviz kuru sabitlemeleri ve sermaye hareketleri kısıtlamalarını içeren unsurlar barındırmaktadır (Günay, 2020: 240-243). Reel faiz oranlarının, rekabetçi piyasa koşullarında belirlenenden daha düşük tutulması, finansal baskı politikasının varlığını gösterir (De Gregorio ve Guidotti, 1995: 436).

Ancak, faiz oranlarının baskı altında tutulması ve sermaye hareketlerinin kısıtlanması şeklinde uygulanan finansal baskı politikaları, 1970’lerde başlayan ve 1980’lerde devam eden finansal krizlere yol açmıştır. Bu krizler, gelişmekte olan ülkelerde dış finansman yollarının tıkanmasına ve kaynak yetersizliği sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olmuş, dolayısıyla büyüme üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır (Gürbüz, 1995: 33).

2.6. Marksist Büyüme

Marks’ın büyüme teorisi, Ricardocu iktisadın artı değer ilkesine dayanmakta ve bu ilkeyi kapitalist üretim biçiminin temel dinamiği olarak konumlandırmaktadır. Marks’a göre kapitalist sistemde ekonomik büyüme, başlangıçta serbest rekabet koşullarında kâr olanaklarının genişlemesiyle mümkün olmakta; ancak bu süreç, zamanla sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşmasıyla birlikte tekelci kapitalizm aşamasına evrilmektedir. Kapitalist üretim sürecinde sermaye birikiminin artması, kâr oranlarının düşme eğilimine girmesine neden olmaktadır. Bu durumu telafi etmek isteyen kapitalistler, emek gücünden elde edilen artı değeri maksimize etmeye yönelmekte; işçileri daha uzun süre çalıştırmakta ancak ücret düzeylerinde artışa gitmemektedirler. Artı değer üretiminin bu biçimi sınırlarına ulaştığında, sermaye sahipleri üretkenliği artırmak amacıyla sermaye yoğun teknolojik yatırımlara yönelmektedir. Marks, düşük ücretli emeğe dayalı artı değer sömürsünün ve sermaye yoğun büyümenin doruk noktasına ulaşmasının ardından, kapitalist sistemin tekelci yapıya bürüneceğini ve bu yapının derinleşen krizlerle birlikte, nihayetinde proletarya devrimiyle aşılacak bir dönüşüm sürecini tetikleyeceğini öne sürmektedir (Güzelsoy ve Çakmak Şahin, 2024: 1074).

Marks’a göre, tekelci kapitalizm, kapitalist büyüme sürecinin en ileri aşamasıdır. Bu aşama, üretim kapasitesindeki aşırı artışların fiyatları düşürmesi, kârların azalması ve bu azalan kârlar sonucunda sermayenin yalnızca birkaç büyük kapitalistin elinde yoğunlaşması sürecini ifade etmektedir. Bu dönemde işsizlik oranı artacak ve yedek işsizler ordusunun büyümesi kaçınılmaz hale gelecektir. Marksist teorinin temel önermesi, kapitalist sınıfın kârının kaynağının, ücretli işçilerin sömürülmesi ve fazla mesai ile artı değer üretimi olmasından kaynaklanmaktadır. Marks’a göre, bu kırılma noktası, tam olarak tekelci kapitalizm aşamasında yaşanacaktır. Zira bu aşamada sermaye, maksimum düzeyde birikmiş ve birkaç büyük kapitalistin elinde toplanmıştır. Bu durum, işçilerin sermaye yoğun üretim süreçlerine dayalı olarak işsiz kalmalarına ve ücretlerin asgari geçim seviyesine inmesine yol açmaktadır. Ancak, yedek işsizler ordusunun varlığı, ücret artışı ve yaşam standartlarındaki iyileşmelerin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Bu bağlamda, işçi sınıfının barışçıl yöntemlerle haklarını kazanması mümkün olmayacak; dolayısıyla, Marksist perspektife göre kapitalist düzen ancak proletarya devrimi aracılığıyla devrilerek, kolektivist bir ekonomiye geçiş sağlanacak ve proletarya diktatörlüğü sürecinin ardından nihayetinde komünizm kurulacaktır (Özgüven, 2001).

Marks, sosyalist aşamada kaynakların öncelikli olarak toplumsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla kullanılacağını savunmuştur. Bu durumda, rekabet ve kar hırsı nedeniyle kaynakların israfı engellenmiş olacak ve sosyalist büyüme sağlanacaktır. Marks'ın sosyalist büyüme modelinde, kaynakları devlet kullanacak ve üretimin dağılımını da devlet belirleyecektir. Sosyalist büyüme modelinde üretim, ihtiyaca dönük olacak ve aşırı üretim gibi sorunlar yaşanmayacaktır. Bu modelde, üretim artarken toplumsal ihtiyaçlar karşılanacak ve ekonomik daralma olmayacaktır (Özsağır, 2008: 340).

2.7. Yeni Sağ-Monetarizm ve Büyüme

Yeni sağ düşüncesi, 1970'lerden sonra Keynesyen iktisada karşı olan, küçük devlet anlayışını savunan ve arz yönlü iktisat, rasyonel beklentiler teorisi, kamu tercihi teorisi ve monetarizm gibi birçok liberal iktisadi okulun tanımlanmasında kullanılmıştır. Yeni Sağ içinde yer alan farklı iktisadi okullar, özgün büyüme analizlerine sahip olsalar da, büyüme meselesi monetarizm çerçevesinde daha güçlü bir şekilde açıklanabilmiştir. Bu nedenle, Yeni Sağ'ın büyüme teorisi çoğunlukla monetarizm perspektifinden ele alınmaktadır. Monetarizm, liberal bir teori olmakla birlikte, sürekli tam istihdam durumunun var olmadığını öne sürerek, Klasik iktisattan farklılaşmakta ve bu yönüyle Keynesyen iktisatla kesişen bir doktrin olarak kabul edilmektedir. Monetaristlere göre ekonomiler sürekli tam istihdamda değildir ve bu durumu düzeltmek için büyümeyi sağlayacak araçlar gereklidir. Monetarist yaklaşımda, ekonomiyi tam istihdama taşıyacak ve bu seviyede tutacak araç maliye politikası değil, para politikasıdır. Bu bağlamda, monetaristler büyümeyi parasal bir sorun olarak ele almakta ve sağlıklı büyümenin, para arzının belirli bir oranda ve ekonomik gelişmelerle uyumlu bir şekilde kademeli olarak artırılmasıyla mümkün olduğunu savunmaktadırlar (Friedman, 1975).

Monetarizm, büyümenin desteklenmesinde maliye politikasından uzak durulmasını ve bütçe açığı yoluyla büyüme finansmanı sağlanmasının, vergi yükü artışı, borç yükü artışı ve faiz ile kur baskısı yaratacağını ileri sürmektedir. Ayrıca, maliye politikasının esnek olmadığı, gecikmeli etkilere yol açtığı ve politik istikrarsızlıklara neden olduğu vurgulanmaktadır. Bu sebeple, monetarist görüşe göre, büyümenin desteklenmesi ve korunmasında para politikasının tercih edilmesi gerektiği, para politikasının daha etkin ve esnek bir araç olduğu ifade edilmektedir. Monetarist düşüncenin önde gelen temsilcisi olan Friedman (1962), Kapitalizm ve Özgürlük adlı eserinde para politikası tercihinin, parasal otoritenin para stokunu belirli bir oranda artırmasına dayandığını belirtmiştir. Friedman, para stokunun yıllık artış oranının %3 ila %5 arasında olabileceğini ve istikrarlı büyümenin sağlanabilmesi için para politikası sınırlarının bu oranda belirlenmesi gerektiğini önermektedir. Bu öneri, büyümenin sağlanması için para politikası ile ilgili bir çerçeve sunmaktadır (Friedman, 1962).

Monetarizm enflasyonu Modern Miktar Teorisi çerçevesinde açıklarken, büyümeyi de yine aynı teoriyi kullanarak açıklamaktadır. Monetaristlere göre, para arzındaki genişleme önce nominal geliri, sonra büyümeyi ve nihayetinde fiyatları artıracaktır. Monetarizmin büyümeyi açıklayan temel ilkeleri şu şekilde özetlenebilir: Para arzındaki büyüme oranı ile nominal gelirin büyüme oranı arasında bir ilişki vardır, ancak bu ilişki kesin değildir. Çünkü para arzındaki değişikliklerin gelir üzerinde etkili olması zaman alır ve bu sürecin ne kadar süreceği belirli değildir. Ortalama olarak, para arzındaki artışın nominal gelirleri etkilemesi yaklaşık 6 ila 9 ay arasında bir süreyi almaktadır. Nominal gelirin büyüme oranındaki artış, ilk olarak üretim üzerinde gözlemlenir ve bu etki daha sonra fiyatlara yansır. Ortalama olarak, fiyat etkisinin ortaya çıkma süresi de 6 ila 9 ay arasında değişmektedir. Para arzındaki artış ile enflasyon arasındaki toplam gecikme, yaklaşık 12 ila 18 ay arasındadır. Ancak, para

arzındaki artış ile nominal gelirler ve fiyatlar arasındaki ilişki kesin ve belirli bir biçimde ortaya çıkmaz; bu süreçte kaymalar yaşanabilir. Kısa vadede, para arzındaki değişikliklerin ilk etkisi üretim üzerinde görülür. 10 ayı aşan bir sürede ise, para arzındaki artış fiyatlar üzerinde etkili olmaya başlar (Aktan, 2010: 168-179).

3. ENFLASYONLA BÜYÜME İLİŞKİSİNİ AÇIKLAYAN İKTİSADİ OKULLAR, TEORİLER VE MODELLER

Enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, uzun yıllardır iktisadi literatürde tartışılan ve üzerinde farklı görüşlerin ortaya konduğu bir konu olmuştur. Bu ilişkinin yönü ve ekonomiye etkileri, ekonomik koşulların değişkenliğinden ve farklı iktisadi okulların teorik yaklaşımlarından kaynaklanarak çeşitlenmiştir. Enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, yaşanan iktisadi çevreye ve bu çevrenin dinamiklerine bağlı olarak farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, farklı iktisadi okullar, enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkinin doğasını ve sonuçlarını ayrı ayrı incelemiş, aynı zamanda bu ilişkiye dair önerilen politikalar da her bir okulun görüş ve anlayışına göre farklılık göstermiştir.

3.1. Klasik Okul

Enflasyon olgusu, kökleri eski zamanlara dayanan bir ekonomik fenomen olmasına rağmen, enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde daha fazla incelenmeye başlanmıştır. Klasik iktisat okulunun önde gelen isimlerinden Adam Smith, David Ricardo ve John Stuart Mill gibi düşünürler, ekonomilerde tam istihdamın sağlandığını ve devlet müdahalelerinin piyasa dengelerini bozarak, hem parasal hem de reel dengeyi olumsuz yönde etkileyeceğini savunmuşlardır. Bu düşünürlerin görüşlerini tanımlamak için kullandıkları “Laissez-faire” (bırakın yapsınlar) prensibi, piyasalara müdahale edilmemesi gerektiğini, zira piyasaların kendi kendine dengeye geleceğini öne sürmektedir. Klasik iktisat anlayışına göre, enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik sorunlar, devlet müdahalesine gerek olmadan doğal yollarla çözülecek durumlardan oluşmaktadır. Ekonomik büyüme açısından, klasik okul, devlet müdahalesinin büyümeyi olumsuz etkilemeyeceğini savunmuş, ancak fiyatların genel seviyesindeki artışın enflasyona yol açacağına dikkat çekmiştir (Emsen vd., 2012: 25).

Klasik iktisat okulunda, tek bir arz eğrisinin var olduğu ve bu arz eğrisinin tam istihdam seviyesinde dik bir şekilde konumlandığı kabul edilmektedir. Bu durumda, reel bir değişken olan üretim seviyesi, nominal bir değişken olan enflasyon tarafından etkilenmektedir. Klasik iktisat anlayışında üretim, sermaye, emek ve teknolojik gelişmelerle ifade edilirken, enflasyonun ise toplam talep ile ilişkili olduğu savunulmaktadır. Ekonomiye müdahale edilmediği varsayımı altında, piyasa kendiliğinden dengeye ulaşacak, arz fazlası durumları ve talep yetersizliğinden kaynaklanan dengesizlikler zamanla ortadan kalkacaktır (Yeşiloğlu, 2018: 22).

3.2. Keynesyen Okul

1930’lu yıllara kadar iktisat literatüründe baskın olan yaklaşım, görünmez el mekanizması aracılığıyla piyasanın kendi kendini dengeleyeceği yönündeydi. Bu anlayış, 1929 yılında meydana gelen ve Batı ekonomilerini derinden sarsan Büyük Buhrana kadar etkisini sürdürmüştür. Ancak, John Maynard Keynes’in 1936 yılında yayımladığı İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi adlı eseri, söz konusu krizi hem neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde analiz etmiş hem de benzer krizlerin gelecekte önlenmesi adına çeşitli

politika önerileri ve yapısal reform önerileri sunmuştur. Keynesyen iktisat okulu, klasiklerin varsaydığı gibi ekonominin her zaman tam istihdam düzeyinde faaliyet göstermediğini; aksine, eksik ya da aşırı istihdam durumlarının da mümkün olduğunu savunmuştur. Keynes, "Uzun dönemde hepimiz ölmüş olacağız" ifadesiyle, ekonomik analizde yalnızca uzun dönem dengesine odaklanmanın yetersizliğine dikkat çekmiş ve kısa dönemli dalgalanmaların göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır (Dornbusch ve Fischer, 1998: 445).

Keynesyen yaklaşım çerçevesinde enflasyon olgusu değerlendirildiğinde, eksik istihdam koşulları altında para arzındaki artış, toplam talepte genişlemeye yol açar. Bu süreçte fiyatlar tam anlamıyla esnek olmadığı için, başlangıçta enflasyon üzerinde sınırlı bir etki gözlemlenebilir. Ancak, arz eğrisinin pozitif eğimli ve esnek bir yapıya sahip olması nedeniyle, tam istihdam düzeyine yaklaşıldıkça artan talep hem fiyatlar hem de çıktı düzeyi üzerinde artış yönünde bir etki yaratmaktadır. Bu durum, enflasyon ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişkinin oluşmasına neden olacaktır. Ekonominin tam istihdama ulaşmasıyla birlikte arz eğrisi dikleşerek fiyat eksenine paralel hale gelmektedir. Bu noktadan sonra uygulanacak genişletici politikalar üretim üzerinde herhangi bir artış sağlamazken, yalnızca fiyat seviyesinin yükselmesine yani enflasyona katkıda bulunmuş olacaktır (Aren, 2014: 127).

3.3. Neoklasik Okul

1900'lü yılların ilk çeyreğine kadar iktisat düşüncesine hâkim olan klasik okul, özellikle yaşanan ekonomik krizlerin etkisiyle eleştirilmeye başlanmıştır. Bu eleştiriler, zamanla klasik okulun dönüşmesine ve neo-klasik iktisat anlayışının gelişmesine zemin hazırlamıştır. Neo-klasik iktisat çerçevesinde enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ilk sistematik biçimde ele alan çalışmalardan biri, 1963 yılında Mundell tarafından gerçekleştirilmiştir. Mundell, enflasyonun ve enflasyon beklentilerinin bireylerin reel mal varlıklarında azalmaya yol açacağını savunmuştur. Bu durum karşısında bireylerin daha fazla tasarruf yapma eğiliminde olacakları, artan tasarrufların faiz oranlarını düşüreceği ve dolayısıyla yatırımların artacağı öne sürmüştür. Bu mekanizma sonucunda ekonomik büyümenin gerçekleşeceği ifade edilmiştir (Saraç, 2009: 37).

Mundell'in yaklaşımını takip eden Tobin (1965), parasal değişkenlerin ekonomik büyüme modellerinde yeterince dikkate alınmadığını vurgulayarak, kısa dönemde bu değişkenlerin sermaye birikimi üzerinde etkili olabileceğini ileri sürmüştür. Tobin'e göre parasal varlıklar yalnızca merkez bankası tarafından yaratılmakta ve devlet tarafından sabitlenmiş ödeme ve değişim aracı olarak kullanılmaktadır. Bu çerçevede bireylerin toplam varlıkları; önceki dönem yatırımları, elde edilen sermaye ve devlet kaynaklı parasal varlıklar gibi unsurlardan oluşmaktadır. Bireyler, portföy tercihlerinde getiri oranı yüksek olan seçeneği tercih etmektedir. Paranın getirisi düşük olduğunda, bireyler sermaye lehine tercihte bulunmakta ve bu durum sermaye birikimi ile üretimin artmasına yol açmaktadır. Böylece enflasyon oranı arttığında parayı elde tutmanın fırsat maliyeti de yükselmekte, bu durum yatırım ve üretimi teşvik ederek ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etki yaratmaktadır (Tobin, 1965: 680-685).

Neo-klasik düşünce içerisinde enflasyonun büyüme üzerindeki etkilerini ele alan bir diğer önemli çalışma Sidrauski (1967) tarafından geliştirilmiştir. Sidrauski'nin modelinde para yansız olarak ele alınmakta ve bireylerin faydalarını maksimize edecek şekilde tasarruf oranlarını belirledikleri varsayılmaktadır. Bu modelde, bireylerin elde ettikleri fayda ile ellerinde tuttukları reel para stokları doğrudan ilişkilidir. Enflasyon oranında meydana gelen bir artışın durağan sermaye stokunu etkilemeyeceği, ancak reel para bakiyelerinde bir

azalmaya yol açacağı savunulmaktadır. Dolayısıyla, bu yaklaşım ekonomik büyüme üzerinde negatif yönlü bir etkinin ortaya çıkacağını ileri sürmektedir (Sidrauski, 1967: 797).

Enflasyonun ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilediğini savunan bir diğer görüş ise Stockman, Cooley ve Hansen tarafından geliştirilmiştir. Bu modellerde, artan enflasyon oranlarının bireylerin refah seviyelerinde azalmaya neden olduğu belirtilmektedir. Özellikle Stockman'a göre, enflasyon oranlarının yükselmesi bireylerin harcama kararlarını ertelemesine, dolayısıyla yatırımların azalmasına neden olmaktadır. Cooley ve Hansen ise, enflasyon karşısında bireylerin nakit harcama yerine kredili alışverişe yöneldiklerini, bu nedenle faiz ödemek zorunda kalacaklarını ve bu durumun bireylerin refah düzeyini olumsuz etkileyeceğini ifade etmektedir (Haslag, 1997: 15).

3.4. Monetarist Okul

Monetarist yaklaşım olarak da bilinen parasalcı görüş, 1970'li yıllardan itibaren iktisat literatüründe önemli bir yer edinmiştir. Bu yaklaşımın öncüsü olan Milton Friedman'a göre, para arzındaki değişimler milli gelir düzeyi üzerinde belirleyici etkiye sahiptir. Monetaristlere göre, ekonomi her zaman doğal işsizlik oranında faaliyet göstermektedir ve enflasyon ya da ücret artışları uzun dönemde bu doğal işsizlik oranını değiştirmeyecektir (Paya, 2013: 373).

Monetarist kurama göre, para arzı ile nominal gelir arasındaki ilişki doğrudan ve güçlü bir biçimde gözlemlenmemektedir. Bunun temel nedeni, para arzında meydana gelen değişimlerin gelir üzerindeki etkisinin zaman almasından kaynaklanmaktadır. İlk aşamada para arzındaki artış, çıktı düzeyini etkilerken, zamanla bu etkinin fiyatlara yansımaları sonucu enflasyon ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kısa vadede para arzındaki genişleme üretim üzerinde etkili olurken, uzun vadede bu artışın temel etkisi fiyat seviyelerinde kendini göstermektedir (Macesich, 1983: 3-4).

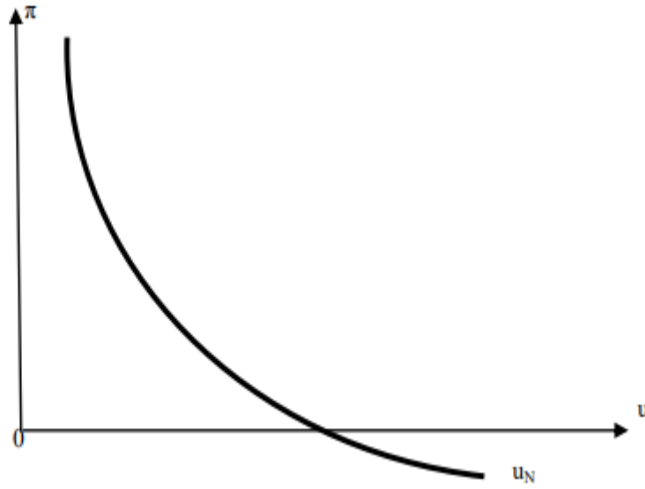
1970'li yıllarda sanayileşmiş ülkelerin stagflasyonla karşı karşıya kalması, enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkisine dair görüşlerin zayıflamasına neden olmuştur. Friedman, Phillips Eğrisi'nin enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki kısa dönemli ters yönlü ilişki önerisini eleştirmiştir. Phillips Eğrisi'ne göre, kısa vadede enflasyon ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki söz konusu iken, uzun vadede bu ilişkinin geçerliliği bulunmamaktadır. Monetarist yaklaşıma göre ise, para arzında yaşanan artışların uzun dönemde sadece fiyatlar üzerinde etkili olacağı, üretim seviyesinde ise herhangi bir değişikliğe neden olmayacağı ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, para arzının ekonomik büyümeden daha hızlı artması, yüksek enflasyona yol açarak yatırımların azalmasına ve ihracatın olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Bu durum, dolaylı olarak ekonomik büyümenin yavaşlamasına yol açmaktadır (Gökal ve Hanif, 2004).

Friedman'ın 1977 yılında yaptığı çalışmada, fiyatlar genel düzeyinin yüksek ve dalgalı bir seyir izlemesinin, mal ve hizmetlerin fiyatları konusunda belirsizlik yaratarak ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği vurgulanmıştır. Bu yaklaşıma paralel olarak, parasalcı düşüncüyü benimseyen De Gregorio (1992), enflasyonun kısa vadede gelir ve kaynak dağılımında bozulmalara neden olduğunu, uzun vadede ise diğer makroekonomik göstergelerle etkileşim kurarak ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etki oluşturduğunu savunmuştur. Fischer (1994), ılımlı düzeydeki enflasyonun dahi ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebileceğini belirtirken, Barro (1996), artan enflasyon oranının ve buna bağlı belirsizliğin hem bireylerin hem de firmaların ekonomik karar alma süreçlerini sekteye uğratarak verimliliği düşürdüğünü ifade etmiştir. Barro'ya göre, yıllık enflasyon oranının

%15'in üzerine çıkması durumunda ekonomik büyüme ciddi biçimde zarar göreceğini belirtmiştir (Terzi ve Oltulular, 2004: 20).

3.5. Phillips Eğrisi

A.W. Phillips, 1958 yılında yayımladığı çalışmasında, 1861-1957 yılları arasındaki İngiltere ekonomisine ait verileri kullanarak işsizlik oranı ile enflasyon oranı arasında istatistiksel bir ilişki ortaya koymuştur. Phillips, bu döneme ilişkin gözlemlerine dayanarak söz konusu iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu ileri sürmüştü ve bu ilişkiyi grafiksel olarak ifade etmiştir. Bu analiz daha sonra, 1960 yılında Samuelson ve Solow'un katkılarıyla teorik bir çerçeveye kavuşturulmuş; işsizlik ile enflasyon arasındaki ilişkinin ters yönlü ve istikrarlı olduğu savunulmuştur (Saraç, 2009: 35).

Şekil 2: Phillips Eğrisi

Kaynak: (Saraç, 2009: 35).

Şekil 2'de $\pi = -\gamma(u - u_N)$, π enflasyon oranını, u_N doğal işsizlik oranını ve u ise işsizlik oranını temsil etmektedir.

Phillips Eğrisi'nin enflasyon ve işsizlik ilişkisini ortaya koyan temel denkleminde yer alan γ katsayısı, enflasyon oranının işsizlik ile doğal işsizlik oranı arasındaki sapmalara karşı olan duyarlılığını ifade etmektedir.

1960'lı yıllarda, politika yapıcılar Phillips Eğrisi'nin sunduğu çerçevede enflasyon ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu kabul ederek, işsizliği azaltmak amacıyla genişletici maliye ve para politikalarına yönelmişlerdir. Uygulanan bu politikalar kısa vadede beklenen etkileri üretmiş olsa da, 1970'li yıllarda ortaya çıkan stagflasyon süreci hem işsizliğin hem de enflasyonun eş zamanlı olarak yükseldiği dönem bu ilişkinin sürdürülebilirliğini tartışmaya açmıştır. Bu gelişmelerle birlikte, Friedman ve Phelps tarafından geliştirilen yeni görüşler önem kazanmıştır. Bu iktisatçılar, Phillips Eğrisi'nin geleneksel formülasyonunun beklentileri dikkate almadığını ileri sürmüştü ve bu eleştiriler, ekonomik modellerde "beklentiler" unsurunun önemini ortaya koymuştur.

Friedman ve Phelps'e göre, enflasyon beklentilerindeki değişimler hesaba katıldığında, Phillips Eğrisi zamanla istikrarını kaybedecektir. Beklenen enflasyon oranının sabit kalmaması, eğrinin farklı noktalara kaymasına neden olacak ve bu da beklentilerle uyumlu

bir denge noktasının korunamayacağını gösterecektir. Bu çerçevede, Phillips Eğrisi Denklem (1)'de yeniden ifade edilmiştir (Yıldırım ve Karaman, 2003: 340):

$$\pi = \pi_e - \gamma(u - u_N) \quad (1)$$

Phillips Eğrisi'ne enflasyon beklentilerinin dâhil edilmesiyle birlikte, gerçekleşen enflasyon oranı ile beklenen enflasyon oranı arasında bir denge sağlanmaktadır. Aynı şekilde, işsizlik oranı da doğal işsizlik oranına yaklaşmaktadır. Neoklasik iktisat perspektifiyle geliştirilen bu yaklaşım, beklentilerin modele entegrasyonu sayesinde, kısa vadede enflasyon ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu kabul etmektedir. Bununla birlikte, uzun vadede söz konusu ilişkinin geçerliliğini yitirdiği ve Phillips Eğrisi'nin dik bir yapıya büründüğü ifade edilmektedir. Bu bağlamda, kısa dönemde işsizlik oranı ile doğal işsizlik oranı arasında sapmalar oluşsa da, uzun dönemde bu oranların eşitlenmesiyle birlikte enflasyon ile işsizlik arasında herhangi bir ilişkinin kalmadığı kabul edilmektedir (Saçkan, 2006: 9).

3.6. İçsel Büyüme Modelleri

İçsel büyüme modelleri, ekonomik büyümeyi ölçek ekonomileri, artan getiriler ve bu getirilerle tetiklenen teknolojik gelişmeler aracılığıyla açıklamaktadır. Bu modellerde büyüme oranı, sermayenin marjinal getirisine bağlı olarak değişmektedir. Enflasyonun sermaye birikimini azaltıcı etkisi ise, doğrudan ekonomik büyüme oranlarını da düşürmektedir. Bu nedenle, büyümenin nedenlerini ve etkilerini daha sağlıklı analiz edebilmek için, büyüme sürecinin içsel dinamiklerle açıklanması gereklidir. Neoklasik modellerin büyümeyi dışsal bir değişken olarak ele alması, söz konusu etkilerin açıklanmasında yetersiz kalmaktadır.

İçsel büyüme modelleri oluşturulurken sermaye getirilerinin sabit olması, beşerî sermaye birikimi, pozitif dışsallıkların etkisi ve sermayenin marjinal ürününün sıfırın altına düşmemesi gibi varsayımlar sermaye birikiminin sürekliliğini sağlamaktadır. Bu durum, farklı içsel büyüme modelleri arasında ortak bir çerçeve oluşturmaktadır. Temel varsayım, sermaye getirisi yüksek olduğu sürece yatırım eğiliminin devam edeceği yönündedir. Dolayısıyla, fiziki veya beşerî sermayeyi etkileyen herhangi bir dışsal unsur, uzun vadeli büyüme oranını da etkilemektedir. Ayrıca, bu modellerde ölçek ekonomilerinden kaynaklanan artan getiriler dikkate alınmakta ve dışsallıkların sermaye getirisi üzerindeki etkisi vurgulanmaktadır. Enflasyon ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki bu çerçevede ele alındığında, büyüme oranının içsel olması kadar, paranın reel değişkenler üzerindeki etkileri de önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, enflasyondaki artış yalnızca büyüme sürecini değil, aynı zamanda paranın reel etkilerini de şekillendirmektedir. Bu yaklaşımlar, içsel büyüme modellerinin bu açıdan ortak yönler taşıdığını göstermektedir (Saçkan, 2006: 15-16).

Gomme (1993) tarafından geliştirilen içsel büyüme modelinde, enflasyondaki artışın istihdam üzerinde olumsuz etkiler yarattığı ileri sürülmektedir. Modelde, etkin kaynak dağılımının son tüketim biriminin marjinal faydası ile son birim emeğin maliyetinin eşitlenmesiyle sağlandığı ifade edilmiştir. Gomme'ye göre, enflasyonun artması marjinal tüketim faydasını düşürmekte, bu durum bireylerin daha az çalışmasına neden olmakta ve bu da sermayenin marjinal ürün değerini azaltarak sermaye birikimini zayıflatmaktadır. Ancak Gomme, bu etkinin ekonomik büyüme üzerinde oldukça sınırlı olduğunu öne sürmektedir. Model sonuçlarına göre, yüzde 10 oranındaki ılımlı enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi yüzde 1'in altında kalmaktadır (Walsh, 1976: 63).

Marquis ve Reffert'in (1995) geliştirdiği, Haslag'ın (1995) benzer yapıda ele aldığı modelde ise sermaye ve paranın birbirini tamamlayıcı unsurlar olduğu varsayılmaktadır. Bu

bağlamda, enflasyonun etkileri Stockman'ın yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Paranın getirisinin sermayenin getirisinden düşük olması, ekonomide zorunlu nakit rezervi bulundurulmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca, mevduatın denge getirisi; para ve sermaye getirilerinin ağırlıklı ortalaması olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşıma göre, enflasyondaki bir artış mevduat getirisini azaltmakta, bu da mevduat birikim hızını ve dolayısıyla sermaye birikimi ile çıktı artışını yavaşlatmaktadır. Marquis ve Reffert ile Haslag, Gomme'nin modeline kıyasla enflasyonun büyüme üzerindeki etkilerini daha güçlü bulmuşlardır. Marquis ve Reffert (1995), ABD'nin 1959:1-1991:6 dönemine ait aylık verileri kullanarak oluşturdukları modelde, enflasyon oranının yüzde 5'ten sıfıra düşürülmesinin ekonomik büyümede yüzde 0,68 oranında artış sağladığını ortaya koymuştur. Haslag (1995) ise, 1960–1995 döneminde 60 ülkeye ait yıllık verilerle gerçekleştirdiği yatay kesit analizinde, enflasyonun yüzde 10 seviyelerinden gerilemesinin ekonomik büyümeyi yüzde 0,22 oranında artırdığını tespit etmiştir (Marquis ve Reffert, 1995: 117; Haslag, 1995).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, ekonomik büyüme ile enflasyon arasındaki ilişkinin iktisadi düşünce tarihindeki temel doktrinler çerçevesinde nasıl ele alındığını analiz etmiş ve söz konusu teorilerin politika yapım sürecine olan yansımalarını tartışmıştır. Her bir iktisat okulu, kendi tarihsel bağlamı ve teorik zemini doğrultusunda büyüme ve enflasyonu farklı biçimlerde tanımlamış, dolayısıyla bu iki değişken arasındaki ilişkiye yönelik özgün yaklaşımlar geliştirmiştir. Merkantilist yaklaşım büyümeyi dış ticaret ve para arzı artışıyla açıklarken; Fizyokratlar üretim ve devlet müdahalesine önem vermiştir. Klasik ve Neo-Klasik iktisat, serbest piyasa ilkeleri temelinde doğal büyüme süreçlerini ve geçici dengesizliklerden kaynaklı enflasyonu öne çıkarmaktadır. Keynesyen teori toplam talep yönetimiyle büyümeyi desteklerken, arz-talep dengesizliklerinin enflyonist baskılar yaratabileceğini vurgular. Monetarist okul ise enflasyonu doğrudan para arzındaki değişimlerle ilişkilendirmekte ve para politikalarının önceliğini savunmaktadır.

Kuramsal yaklaşımların politika önerileri üzerindeki etkisi, özellikle bu doktrinlerin doğduğu tarihsel konjonktürde daha belirgin biçimde hissedilmiştir. Ancak günümüzde de büyüme ile enflasyon arasındaki ilişkiye dair analizlerde bu teorik arka planların önemli ölçüde belirleyici olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, ekonomik büyüme ve enflasyon kavramlarının iktisadi kuramlar çerçevesinde nasıl konumlandırıldığı, yalnızca teorik tartışmalar açısından değil, aynı zamanda sürdürülebilir ve dengeli ekonomik politika tasarımı açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, çalışmada ele alınan teorik yaklaşımlar, politika yapıcılar açısından enflasyonu kontrol altına alırken büyümeyi sürdürülebilir kılma hedefinde dikkate alınması gereken temel yönelimler olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Yazar 1'in makaleye katkısı %50, yazar 2'nin makaleye katkısı %50'dir.

Çıkar Beyanı

Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbayır, Y. (2024). *Merkez Bankası Bağımsızlığı Politikalarının, Enflasyon ve Makroekonomik Performans Üzerindeki Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akkuş, E. (2012). Phillips Eğrisi: Enflasyon-İşsizlik Değiş-Tokuşu Teorik Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 62(2), 101-153.
- Aktan, C. C. (2010). Monetarizm ve Rasyonel Beklentiler Teorisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 168-182.
- Aren, S. (2014). *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*, Ankara: İmge Kitapevi Yayınları.
- Aydemir, C., & Güneş, H. H. (2006). Merkantilizmin Ortaya Çıkışı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 1-23.
- Branson, W. (1995). *Makro İktisat Teorisi ve Politikası*. Çev: İ. Kanyılmaz, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Braudel, F. (1970). *The Wheels of Commerce*. Harper & Row, s.670.
- Büyükkakın, T. (1995). *Enflasyon Teorileri ve Türkiye'de 1980 Sonrası Enflasyon*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- De Gregorio, J., & Guidotti, P. (1995). Financial Development and Economic Growth, *World Development*. 23, 433-448.
- Doğangün Yasa, B. (2017). İktisat Düşüncesinde Devlet Müdahaleciliği Kuramının Evrimi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 281-298. <https://doi.org/10.18506/anemon.310155>.
- Dornbusch, R., & Fischer, S. (1998). *Makro Ekonomi*. Çev.: Ak, S., Fisunoğlu, M., Yıldırım, E., Yıldırım, R., McGraw Hill-Akademi Yayınları, İstanbul, 672s.
- Emsen, S., Turan, S. A., & Aksu, H. (2012). Sınır Testi ile Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Türkiye Üzerine İncelemeler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 25-40.
- Erdem, E., & Dumrul, C. (2014). Keynesyen ve Neo-Klasik Yaklaşımlarda Finansal Sistem ve İktisadi Büyüme. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(2), 45-86.
- Eren, A. A. (2023). Sir William Petty: Merkantilist bir düşünür mü? *Ekonomik Yaklaşım*, 22(79), 45-70.
- Friedman, M. (1962). *Should There Be An Independent Monetary Authority*. L.B.YEAGER (Ed.), In Search of Monetary Constitution içerisinde, Cambridge: Harvard University Press.
- Friedman, M. (1975). *The Case for A Monetary Rule*. M. FRIEDMAN, An Economist's Protest içerisinde, Thomas Horton, New Jersey.
- Gökal, V., & Hanif, S. (2004). Relationship Between Inflation and Economic Growth. *Economics Department Reserve Bank of Fiji*, 1-51.
- Günay, E., Türkmen, S., & Özbek, S. (2018). İktisadi Düşünce Üzerinde Doğa Bilimlerinin Etkisi, Klasik Fiziğin İktisadi Alana İlk Uyarlaması: Fیزیokrasi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 41-66.
- Günsel, E. E. (1999). Parasal Ekonomi-Reel Ekonomi İlişkileri ve Parasal Aktarım Mekanizması. *İktisat İşletme ve Finans*, 62-74.
- Güzelsoy, H., & Çakmak Şahin, S. (2024). Marx'ın Kâr Oranının Düşme Eğilimi Yasasına Yönelik Eleştiriler Üzerine Bir Değerlendirme. *Çalışma ve Toplum*, 3, 1071-1090.
- Haslinger, F. (1987). The Economic Law of Motion of Modern Society. A Marx-Keynes-Schumpeter Centennial. 143/2(1987), 357-359.

- Hiç, M. (1988). *Büyüme ve Gelişme Ekonomisi*. İstanbul: Menteş Kitabevi.
- Kar, M. (2001). A Critical Review of The Theory of Financial Liberalization. *Atatürk Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 15(3-4), 81-96.
- Kar, M., & Taş, S. (2004). *İktisadi Kalkınmada Para ve Sermayenin Yeri*. Kalkınma Ekonomisi: Seçme Konular İçinde, Derl. Sami Taban; Muhsin Kar, s. 159-195, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Kaymak, M. (2005). Ulusların Tarımsal Zenginliği Adam Smith ve Fizyokrazi. *Ekonomik Yaklaşım*, 16(54), 1-25.
- Macesich, G. (1984). *The Politics of Monetarism: Its Historical and Institutional Development*. Rowman and Allanel, New Jersey, 158s.
- Ölmezoğulları, N. (1999). *Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm*. (3. Bs.), Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Özdemir, M. (2010). *İktisadi Ekollerde Devlet Anlayışı*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Özel, H. A. (2012). Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 63-72.
- Özgüven, A. (2001). *İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Özsağır, A. (2008). Düünden Bugüne Büyümenin Dinamiği. *KMU İİBF Dergisi*, 8(14), 337-347.
- Paya, M. (2013). *Para Teorisi ve Para Politikası*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Saçkan, O. (2006). *Uzun Dönemde Enflasyon Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Saraç, T. B. (2009). *Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama (1988-2007)*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sidrauski, M. (1967). Inflation and Economic Growth. *The Journal of Political Economy*, 75(6), 796-810.
- Terzi, H., & Oltulular, S. (2004). Türkiye’de Ekonomik Büyüme-Enflasyon Süreci: Sektörler İtibariyle Ekonometrik Bir Analiz. *Bankacılar Dergisi*, 50, 19-33.
- Tobin, J. (1965). Money and Economic Growth. *Econometrica*, 33(4), 671-684.
- Ülgen, G. (2000). Merkantilizmden Liberalizme Geçiş ve Piyasa Ekonomisi. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları Dergisi*, (40), 85-90.
- Yeşiloğlu, B. (2018). *Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Özelinde Ekonometrik Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.
- Yıldırım, K., & Karaman, D. (2003). *Makroekonomi*. Eskişehir: Etam Matbaası.
- Zünbül, T. (2002). *Gelir Dağılımı Teorisi, Politikası ve 1980 Sonrası Türkiye’de Gelir Dağılımının Sonuçlarına İlişkin Mukayeseli Statik Bir Analiz*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.